

ТИПОЛОГІЯ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО ІНТЕРВ'Ю ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

В статті изложено типологические особенности структуры, прагматическая направленность и семантика телевизионного интервью в английском и украинском языках, описаны лингвистические характеристики речи телевизионного интервью как составной части массовой коммуникации. К основным дистинктивным параметрам относят: ряд прагматических функций; подбор коммуникативных стратегий в зависимости от жанровой разновидности; экономия языковых средств.

Ключевые слова: *средства массовой коммуникации, телевизионное интервью, коммуникативная стратегия, языковые средства.*

The typological peculiarities of structure, pragmatic aim and semantics of English and Ukrainian television interview, the linguistic characteristics of television interview as mass communication media component have been considered in the article. Main distinctive characteristics are a number of pragmatic functions, choice of communicative strategies according to the variety of genre, linguistic means compensation.

Key words: *mass communication media, television interview, communicative strategy, linguistic means.*

Спонтанне мовлення останнім часом викликає все більшу увагу лінгвістів. Як один із найбільш різноманітних і широко розповсюджених видів мовленнєвої діяльності людини спонтанне мовлення та його особливості у телевізійному інтерв'ю залишаються найбільш маловивченими. З огляду на це актуальною стає проблематика досліджень, пов'язаних з процесом спілкування у сфері телевізійної масової комунікації.

Аналіз наукових робіт з досліджуваної проблеми показав, що телевізійне мовлення є системним та становить цілісне утворення [1; 2; 3; 6]. Лінгвістичні особливості телевізійного мовлення розглядаються у працях мовознавців, однак питання характеристик мовлення телевізійного інтерв'ю не є достатньо розкритими.

Метою даної роботи є виявлення лінгвістичних особливостей мовлення телеінтерв'ю в англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження слугували телевізійні інтерв'ю “Larry King Live”, записані з телевізійного каналу CNN, та інтерв'ю програм “Дивись, хто прийшов”, “Новий час”, телевізійний канал ТЕТ та 5-й канал, усього 17 програм. Загальний час звучання матеріалу дослідження склав 8 годин 50 хвилин.

Відомо, що мовлення телебачення визначається як жанровий різновид публіцистичного стилю, який використовується в засобах масової комунікації (ЗМК) і реалізується в усній формі літературної мови за допомогою технічних засобів передачі інформації [1: 84]. До характерних ознак мови телебачення зараховують: усну природу інформації, використання монологів і діалогів, чергування підготовленого і спонтанного (непідготовленого) мовлення [1].

Згідно з трактуванням Ю. В. Рождественського, масова комунікація визначається як сучасний текст масового вжитку, під час створення й розповсюдження якого використовуються новітні технологічні засоби й пристрої [4: 239]. Одними з окремо виділених видів масової комунікації є засоби масової інформації (ЗМІ), до яких відповідно відносять друковані періодичні видання (газети, журнали), електронні засоби інформації (радіо, телебачення, кіно), рекламу. Ю. В. Рождественський у роботі “Загальна філологія” розглядає “масову інформацію” як різновид масової комунікації, що характеризується певним змістом та призначенням, тобто у ЗМІ приведена інформація є інформацією, призначеною для загальної аудиторії та орієнтованою на задоволення загальних вимог [4: 240].

Телевізійне мовлення відноситься до одного з видів мовлення масової комунікації, що здійснюється за допомогою засобів масової інформації та характеризується наступними особливостями в обох розглянутих мовах:

- типове соціально-орієнтоване спілкування зумовлено загальною орієнтованістю телевізійного мовлення;
- прагматична направленість телевізійного мовлення обумовлена комплексом характеристики різноманітних психологічних функцій, які виконуються ЗМІ — це маніпулювання, переконання та ін. [5: 74];
- високий ступінь опосередкованості телевізійного мовлення ґрунтується на різноплановості функцій ЗМІ в суспільстві (редагую-

ча, контролююча, розважальна, інформаційна, комунікативна, навчальна);

— семіотична направленість телевізійного мовлення характеризується використанням великого переліку вербальних та невербальних знакових засобів.

Приймаючи до уваги вищевказані характеристики (що стосується обох досліджуваних мов), слід зазначити, що не можна обмежитися уявленнями про телевізійне мовлення як про технологію; мовлення в змістовному аспекті являє собою сукупність двох складових: продукт обробки технічними засобами передачі звукового сигналу та продукт виробництва й розповсюдження інформаційних повідомлень. Саме тому будь-яке телевізійне мовлення слід досліджувати комплексно, поетапно аналізуючи його технологічні, структурні й змістовні характеристики [6].

Телевізійній комунікації у межах мовлення ЗМК властиві наступні характеристики у двох розглянутих мовах:

- періодичність,
- масовість;
- інтерактивність,
- реальність;
- колективне авторство;
- адресне урахування інтересів реципієнтів;
- специфіка організації інформаційного процесу відповідного жанрового різновиду;
- вибір комунікативних стратегій;
- діалогізація мовлення ведучого як прагнення інтимізувати комунікативний процес;
- граматичні і лексико-стилістичні особливості.

Аналізуючи характер функціонування телебачення, помічено його безпосередній зв'язок з постійним розвитком мови. Тексти телевізійних засобів масової інформації характеризуються багаторівневою системою зв'язків, функціонально-сисловою єдністю, мовленнєво-стилістичними різновидами.

Однією із складових частин мовлення масової комунікації є мовлення, представлене у телевізійному інтерв'ю. Жанр "інтерв'ю" з'явився задовго до появи друкованих та інших засобів масової інформації. Біля витоків жанру — інтерес суспільства до думок конкретної особистості, яка є авторитетною й має помітну політичну, наукову, фінансову тощо вагу. Інтерв'ю співвідноситься з поняттям "розмови"

і поняттям “бесіди”, а “форма питань і відповідей” наближає його до поняття “діалогу” [7; 8], саме тому його можна характеризувати як гетерогенне мовленнєве утворення, яке характеризується поліфункціональністю.

Термін “інтерв’ю” походить від англійського *interview* (зустріч, бесіда) і визначається у довідковій літературі як “призначена для розповсюдження у засобах масової інформації *besida* у формі питань і відповідей з якою-небудь особистістю з актуальних питань” [9: 109], як “*діалог*, що реалізує закономірності спонтанного публічного мовлення” [10: 79], призначена для опублікування в пресі, передачі по радіо, телебаченню *розмова* журналіста з політичним, громадським або яким-небудь іншим діячем” [11: 237].

До характерних ознак комунікативної стратегії інтерв’ю в англійській та українській мовах відносять його актуальність, цілеспрямованість, суспільне значення. Цілісність типів інтерв’ю має за основу взаємодію статичних і динамічних властивостей його структури. Статична будова інтерв’ю виявляється у незмінності його зовнішнього каркасу: це форма діалогу, що передбачає наявність послідовної зміни стимулюючих реплік ведучого і відповідей респондента. Динаміку структури визначає рухомість комунікативно-прагматичного контексту інтерв’ю, що має розвиток у послідовній сукупності мовленнєвих дій. Дейк Ван Т. А. зазначає, що за таких умов “наступна мовленнєва дія може виконувати функцію доповнення, уточнення або пояснення по відношенню до попередньої” [12]. Всередині цієї послідовності встановлюється певний вид логіко-мовленнєвого зв’язку, який актуалізується різними мовними засобами міжтекстового і внутрішньотекстового зв’язку. Таким чином, композиційно-комунікативна єдність інтерв’ю визначається як послідовність комунікативно-мовленнєвих дій, співвіднесених із комунікативно-прагматичним контекстом телевізійного інтерв’ю та впорядкованістю його структури як діалогу.

Характерним в англійській та українській мовах є те, що жанр телевізійного інтерв’ю реалізується як сукупність телевізійних мовних творів, об’єднаних спільним використанням мовцями функціонально-граматичних і стилістичних засобів мови. Як вже зазначалось, такі передачі мають на меті всебічне висвітлення поставленої проблеми (особистості, події, явища) й притримуються певної специфіки: бесіда відбувається у формі діалогу між ведучим і “гостем / гостями” передачі; розмова підпорядкована єдиній темі та ідеї, що озвучують-

ся ведучим з самого початку; тема, яка відома глядачеві заздалегідь з анонсів або програми телепередач; такі передачі здебільшого напів-підготовлені (учасники заздалегідь домовляються про тему обговорення та основні проблеми, яких потрібно торкнутися в процесі бесіди, але не читають готовий текст, як диктор у новинах) і досить великі за обсягом (часовий вимір від 25 до 30 хвилин).

Під час телевізійного інтерв'ю, у процесі комунікації і в англійській, і в українській мовах співрозмовниками використовуються наступні особливості ефективності використання повного арсеналу мовних (вербальних та невербальних) засобів щодо прагматичної спрямованості мовленнєвого акту на поведінку співрозмовників;

– наявність певних лексико-граматичних та інтонаційних мовних засобів;

– економія мовленнєвих засобів (застосування мовних знаків, які забезпечують легке сприйняття і розуміння чужого висловлення, сприяють швидкій передачі повідомлення та заставляють говорити лише найнеобхідніше);

– безпосередність мовленнєвого спілкування між учасниками, або безпосередня відсутність одного чи декількох співрозмовників у студії та присутність в інших студіях й присутність глядачів за екраном;

– наявність слухового та зорового сприйняття мовленнєвого акту співрозмовником.

Зрозуміло, що структура інтерв'ю, тобто організація елементів форми і змісту, зовнішньої і внутрішньої будови як особливого різновиду інформаційної публіцистики, перебуває у безпосередній залежності від цілої низки чинників. Комунікативно-композиційна система інтерв'ю складається з цілого ряду аспектів, до яких відносяться:

1) комунікативно-функціональна віднесеність передач, побудованих у жанрі інтерв'ю, до функціонального стилю ЗМІ і його відповідного телевізійного різновиду;

2) інтенціональна структура діалогів, що складається з сукупності завдань, які визначаються загальною стратегічною метою комунікативно-мовленнєвого акту;

3) денотативна співвіднесеність діалогів у жанрі інтерв'ю з реальною дійсністю;

4) синтагматичне поєднання мовних елементів, які маніфестують інформаційну насиченість діалогу, складається зі смислів експліцитних, тобто виражених за допомогою мовних структур, і імпліцитних, тобто прихованих, закладених у внутрішніх формах слів. Імпліцитно

виражена інформація формує підтекст; предметна інформація, авторське бачення світу, ціннісна орієнтація комунікантів у об'єктивній дійсності визначається просторово-часовими параметрами відповідного різновиду дискурсу і способами розгортання авторської концепції задля досягнення оптимального впливу на адресата;

5) повна відповідність діалогів у жанрі інтерв'ю літературній і комунікативно-прагматичній нормі.

Відомо, що процес мовлення у телеінтерв'ю відбувається як особистісна комунікація, але з настановою на офіційне спілкування. Ця характеристика мовлення зумовлена соціальною орієнтованістю телебачення й вимагає у мовленнєвій поведінці людини застосування прийомів інтимізації мовлення, які покликані оживити розмову, зробити її ближчою до глядачів, а це, відповідно, сприяє появі цілого ряду явищ, що зближують телевізійне мовлення з розмовним, та є характерними для англійського та українського телеінтерв'ю:

1. Відсутність чітко окреслених меж речення, наявність повторів, перебудова фраз (викликане спонтанністю мовлення).

2. Використання часток (напр., частка *ну*, особливо на початку речення в українській мові).

3. Наявність великої кількості незакінчених та неповних речень.

4. Присутність великої кількості розмовної, експресивної лексики, залучення тропів, стилістичних фігур з метою увиразнення мови та невелика кількість прикметникових та дієприкметникових зворотів й також заміна мовцем великих цитат їх переказуванням, пояснення маловідомих термінів, округлення цифр тощо.

Проведення експериментального аналізу мовлення телевізійного інтерв'ю на матеріалі англійської та української мов дозволило зробити ряд висновків щодо типології функціонально-семантичних особливостей досліджуваного матеріалу: 1) прагматична направленість мовлення телевізійного інтерв'ю обумовлена комплексом різноманітних функцій; 2) специфічна організація телевізійної комунікації відповідає жанровому різновиду та просліджується належний вибір комунікативних стратегій; 3) економія мовленнєвих засобів. Таким чином, вивчення телевізійного мовлення сприяє глибшому розумінню впливу соціальних, політичних і культурних чинників на функціонування мови в суспільстві. Розглянутий матеріал підтверджує факт того, що телевізійне мовлення є інструментом суспільної комунікації і надає учасникам спілкування можливість добирати конкретні мовні засоби, залежно від мовної компетенції, мети та намірів.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Єрмоленко С. Я. Мова телебачення і радіо / С. Я. Єрмоленко // Українська мова. Енцикл. — К.: Вид-во “Укр. енцикл.” імені М. П. Бажана, 2000. — С. 324.
2. Светлана С. В. Телевизионная речь: Функции и структура / С. В. Светлана. — М.: Изд-во МГУ, 1976. — 151 с.
3. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): монографія / О. А. Стишов. — К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. — 388 с.
4. Рождественский Ю. В. Общая филология / Ю. В. Рождественский. — М.: Фонд “Новое тысячелетие”, 1996. — 326 с.
5. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. — М.: ЭКМО-СО-Пресс, 2002. — 833 с.
6. Лаптева О. А. Живая русская речь с телеэкрана. Разговорный пласт литературной речи в нормативном аспекте / О. А. Лаптева. — Изд. 5-е, стереотипное. — М.: Едиториал УРСС, 2003. — 520 с.
7. Гоян В. В. Інформаційна телевізійна програма: типологічна характеристика, параметри діяльності журналіста: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10. 01. 08 “Журналістика” / В. В. Гоян. — Київський ун-т ім. Т. Г. Шевченка — К., 1999. — 19 с.
8. Лукина М. М. Технологія інтерв'ю: Учебн. пособие для студентов, обучающихся по направлению и специальности “Журналистика” / М. М. Лукина. — М.: Аспект Пресс, 2003. — 191 с.
9. Сыченков В. В. Интервью-портрет в системе современных публицистических жанров / В. В. Сыченков // Вестник Московского ун-та. Сер. 10. Журналистика. — 2000. — № 2. — С. 108–115.
10. Майданова Л. М. Жанры публицистического стиля / Л. М. Майданова, Л. Р. Дускаева // Стилистический энциклопедический словарь русского языка [под ред. М. П. Кожинной]. — М.: Флинта: Наука, 2003. — С. 79–88.
11. Новий тлумачний словник української мови у 4-х т. [уклад. В. Яременко, О. Сліпущко.]. — К.: Аконт, 1999. — Т. 1. — 910 с.; Т. 2. — 911 с.; Т. 3. — 927 с.; Т. 4. — 941 с.
12. Дейк Ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Дейк Ван. — М.: Прогресс, 1989. — 321 с.